

Under jorden i Göteborg Barnen i staden förr

Det är klart att det fanns barn förr. Många. Vi vet inte lika mycket om dem som om de vuxna. Men om vi lägger ihop många små ledtrådar, kan vi ändå lära oss en del om hur barnen hade det i Göteborg på mormors mormors tid. Eller på mormors mormors mormors mormors mormors mormors tid.

Barnens lekar

Barnen förr tyckte om att leka. De hade inte alls lika många leksaker som barn idag. Barnen fick använda sin fantasi. De lekte med det de hittade. Det kunde vara vanliga saker i hemmet, eller pinnar och stenar. Eller så fick de tillverka sina egna leksaker.

▲ Många barn arbetade i Göteborgs fabriker, särskilt med att spinna tråd. Den här bilden är från USA, men den visar hur det såg ut här också. Wikimedia (PDM)

Lekarna förr liknade dem som barn leker idag. Barnen klättrade i träd, lekte jage och kastade snöboll. Precis som idag lekte de roll-lekar, och härmade det som vuxna gjorde. Dans och sånglekar var också omtyckta. Redan de första göteborgarna kunde leka Bro bro breja eller Råven raskar över isen. Du har väl lekt kurragömman, hoppat hage eller spelat kula någon gång? Det är lekar som har funnits i flera hundra år.

Flickorna leker blindbock. Den leken har funnits i fyrahundra år. Nordiska museet (PDM) ▼

◀ Många tyckte om att leka med bollar. Den här är gjord av ett hoprullat läderband.

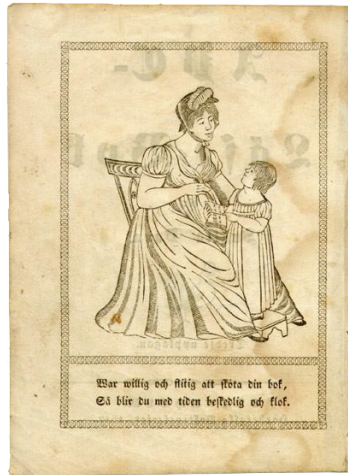
För mer än tvåhundra år sedan lekte några barn med en barkbåt i ett dike i Haga. De glömde den där, eller tappade bort den. Därför hittade arkeologerna den ▼

Arkeologerna (CC-BY)

◀ Arkeologer har hittat en kastanj som någon har gjort hål i. Kanske för att ha den som leksak. Arkeologerna (CC-BY)

▲ ABC-böcker lärde barnen att läsa. Det stod också om naturen och samhället i dem, och förstas om kristendom. Och kanske viktigast av allt – det stod hur barn skulle uppföra sig! Göteborgs stadsmuseum (PDM)

▲ En skolbänk för hundrafemtio år sedan.
Göteborgs stadsmuseum (PDM)

Vill du prova en annan lek från förr?

Så här lekte man Peta ögat på skomakaren:

”Två personer står med ryggarna mot varandra och håller en stång under benen.

Framför var och en står ett ljus, och båda ska försöka att knuffa omkull den andres ljus med stången.”

Detta skrev Hanna Nilsson, som var barn för hundrafemtio år sedan.

Skola

Alla barn skulle lära sig läsa, och de skulle lära sig om kristendom. Men i det äldsta Göteborg fanns inte skolor för alla barn. Det var föräldrarnas uppgift att undervisa dem.

De första skolorna var bara till för rika barn, och bara för pojkar. Så småningom byggde man fattigskolor för fattiga pojkar. När flickorna till slut fick börja gå i skolan, fick de gå i särskilda flickskolor.

◀ Ett klassrum i Oscar Fredrikskolan år 1901.

Skolbarnen skrev på griffeltavlor, och suddade med en hartass. De använde kulramar som hjälp för att räkna ▼

Göteborgs stadsmuseum (PDM)

I rika familjer kunde både flickor och pojkar ha en egen lärare hemma.

År 1842 hände något viktigt. Då bestämde man i Sverige att alla barn skulle gå i skolan. Utbildning och disciplin skulle göra de fattigas liv bättre. Detta kallades folkskola.

Det tog ett tag innan det fungerade. Många barn gick inte i skolan fast de skulle. Kanske behövde de vara hemma för att hjälpa till med småsyskon. Kanske måste de arbeta för att få pengar till familjen. De flesta barn slutade skolan i tolvårsåldern.

Barnarbete

Barn har alltid hjälpt till hemma, eller i familjens jordbruk. Förr behövde barn tjäna pengar för att försörja sig mycket tidigare än nu. För fyrahundra år sedan kunde sjuåringar ha ett jobb.

I städer som Göteborg var många barn tvungna att arbeta i fabriker, särskilt på 1800-talet. I en del fabriker arbetade fler barn än vuxna. Arbetet var

▲ Barn som arbetar i en bilfabrik. Tekniska museet (PDM)

tungt och dagarna långa. Arbetet i fabrikerna kunde också vara farligt. Det var stor risk att råka ut för olyckor. Barnen var billig arbetskraft. De fick väldigt lite pengar för sitt arbete.

Fattiga barn och barnen ingen ville ha

Många barn i Göteborg var fattiga, och det var vanligt med barn som tiggde. En del barn var fattiga för att deras föräldrar var fattiga. En del hade inga föräldrar. Ibland kunde de bo hos släktingar eller i fosterfamiljer, men inte alltid. Många barn i Göteborg hade föräldrar som inte var gifta. De barnen hade det ofta sämre än andra.

Samhället hade ansvar för att hjälpa de fattiga barnen. Men de fick inte så mycket hjälp. Barnhuset räckte inte till för alla. Så fort barnen var stora nog att arbeta, fick de göra det.

Liv och död

Förr dog många barn när de var små. Särskilt i städerna, där människorna bodde trångt och smutsigt. Det fanns många smittsamma sjukdomar, och sjukvården var dålig. Många barn fick för lite mat, och därför klarade de sig inte när de blev sjuka. Vart femte barn i Göteborg dog innan det fyllt ett år.

För hundrafemtio år sedan började vården bli allt bättre. Vaccin skyddade mot flera svåra sjukdomar. Bostäderna blev bättre, och staden renare. Då överlevde fler barn.

Källor

Fröjdelekar. Glädje, lust och nöjen under svensk stormakts-tid. Annika Sandén. 2020.

Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling. Från handelsstad till industristad 1820–1920. Martin Fritz. 1996.

På lek. Redaktör: Bitte Wengert. 1984.

Tusen år i det svenska barnets historia. Barbro Holmdahl. 2000.

Barnhuset vid Fattighusån. Här fick föräldralösa barn bo. Göteborgs stadsmuseum (PDM) ▼

1. Har du lekt någon lek som fanns förr? Vilken?
2. Vad behövde barnen lära sig i skolan förr?
3. Vad var mest annorlunda för barn förr och nu?

[illegible]